

## Da li tokom 2022. može doći do novog početka?

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) organizovao je 11. februara 2022. godine u Tirani (Albanija) još jedan okrugli sto za visoke zvaničnike političkih partija iz Srbije i Kosova i brojne predstavnike civilnog društva. Učesnici su razgovarali o tome kako da 2022. bude dinamična godina u kontekstu procesa normalizacije. Okrugli sto održan je po pravilu Chatham House, i predstavlja deo većeg projekta o normalizaciji odnosa Kosova i Srbije koji podržava Savezno ministarstvo za spoljne poslove Švajcarske (FDFA). Preporuke koje su predstavljene u izveštaju ne odražavaju nužno stavove pojedinačnih učesnika, CIG-a ili FDFA, već su zasnovane na diskusiji u celini.

Učesnici su izrazili podršku procesu normalizacije, iako su bili skeptični oko skorog postizanja konačnog sporazuma. Postojao je konsenzus da se neka pitanja mogu rešavati direktno, odnosno da se oko njih ne mora nužno raspravljati za pregovaračkim stolom u Briselu. Postojala je široka saglasnost da EU i SAD mogu da odrede tok dijaloga. Učesnici su preporučili direktniju komunikaciju između vlada Kosova i Srbije, unapređenje saradnje u oblasti bezbednosti, te pojednostavljenije procedura za slobodno kretanje ljudi. Mnogi su rekli da Srbija i Kosovo treba da grade poverenje i kroz primenu potpisanih sporazuma. Treba da pokažu više političke volje, bolju koordinaciju u dijalogu i da se uzdrže od zapaljive retorike.

### Zaključci i preporuke

**Beograd i Priština treba da „redizajniraju” okvir dijaloga.** Priština i Beograd imaju suprotne stavove o dijalogu. Dok Beograd insistira na tome da dijalog treba da bude „sekvencijalni“ proces koji se postepeno bavi otvorenim pitanjima, Priština tvrdi da bi implementacija mogla biti postepena, ali bi sam dijalog trebalo da se bavi „sveobuhvatnim sporazumom usredsređenim na uzajamno priznanje”. „Dijalog je do sada bio „postepen“ i sada imamo jedan produženi proces“, rekao je jedan od učesnika. Postojao je konsenzus da strane treba da budu pragmatičnije i da se okvir dijaloga redizajnira. „Strane treba da pokušaju da se „u kožu“ jedna druge. Priština i Beograd postavljaju mnoga pitanja za pregovarački sto, ali nijedna strana nije spremna na kompromis. Neki su rekli da pitanja koja su već deo pregovora treba rešiti pre nego što se otvore nova. „Kosovo i Srbija takođe treba da razgovaraju sa biračima i političkim akterima o tome kako žele da izgleda njihov budući odnos“, dodao je jedan od učesnika. Ako Srbija uskoro neće priznati Kosovo, trebalo bi da se definiše modalitet eventualnog sveobuhvatnog sporazuma koji ne uključuje priznanje. „Sporazum koji ne sadrži priznanje treba da razjasni koji elementi kosovske državnosti su priznati, a koji nisu“.

**Otvoreni Balkan, inicijativa koja otvara mogućnosti, ali i izazove.** Beograd i Priština imaju različite perspektive oko inicijative Otvoreni Balkan: dok je Beograd vidi kao regionalnu inicijativu koja pre svega „povezuje privrede“, Priština smatra da je to regionalna „saradnja između država“ i gde „sve države treba da budu tretirane jednako“. Dok su neki od učesnika izrazili

uverenje da Otvoreni Balkan može da promovise slobodno kretanje i trgovinu, drugi su bili skeptični. Neki su takođe kritikovali i Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA). Učesnik je istakao da CEFTA nije promovisala slobodnu trgovinu onoliko koliko se očekivalo. Pojedini učesnici su predložili direktne sastanke ekonomskih predstavnika Kosova i Srbije, kako bi razgovarali o mogućnostima i izazovima Otvorenog Balkana.

**Sporazum o priznavanju diploma se ne sprovodi u potpunosti.** Sporazum o diplomama se pretvorio u dugotrajan proces, pri čemu su pojedini univerziteti pridodali dodatne poteškoće ionako komplikovanom procesu. „Univerzitet u Prištini“ sa privremenim sedištem u Severnoj Mitrovici ostaje najkomplikovanije pitanje. Priština „prihvata“ postojanje ovog univerziteta, ali ne priznaje ni diplome ni sam univerzitet. Mnogi od učesnika su istakli da treba regulisati status ovog univerziteta.

**Narativi usmereni ka pomirenju i mere za izgradnju poverenja su ključne za održivi dijalog.** Nepomirljivi narativi se nameću javnostima obe strane. „Kosovo treba da promeni paradigmu o tome kako doživljava Srbiju i da odbaci ideju da može da nastavi da bude „u redu“ bez priznanja Srbije. Srbija takođe mora da odustane od narativa da Kosovo nije država. Potencijalni sporazumi o registarskim tablicama automobila, energetici na severu Kosova i lakši proces priznavanja diploma mogu stvoriti zamah za postizanje konačnog sporazuma. Neki su, međutim, smatrali ove eventualne sporazume kao posredna pitanja koja su beznačajna za tok dijaloga. „Dijalog Kosova i Srbije je proces koji je postavljen „odozgo ka dole“, što znači da strane prvo treba da se pozabave centralnim pitanjima. Osnivanje Asocijacije/Zajednice opština sa srpskom većinom (ZSO) i omogućavanje Kosovu da uspešno aplicira za članstvo u međunarodnim organizacijama, olakšalo bi postojeće sporove između Kosova i Srbije i stvorilo prostor za „konačni sporazum“.

**EU i SAD bi mogle dati novi zamah u dijalogu.** Pristup SAD i EU zasnovan na „štapovima i šargarepama“ će biti primenjen i to može dovesti do dva moguća scenarija, Ako Kosovo opstruiše proces, Srbija će dobiti članstvo u EU. Sa druge strane, ako bi Srbija opstruirala proces strana, Kosovo bi ušlo u NATO za dve godine, predvideo je jedan od učesnika. Nije isključeno da će Rusija imenovati svog specijalnog predstavnika za zapadni Balkan, i time će biti omogućeno njeno direktno učešće u dijalogu. Tenzije između Rusije i Ukrajine će najverovatnije imati posledice u regionu i uticati na tempo dijaloga. Govornik je tvrdio da bi eventualni veći fokus EU i SAD na istočnu Evropu mogao da učini dijalog manje ranjivim na domaća dešavanja. Drugi učesnici su tvrdili da bi razvoj događaja u Ukrajini mogao da mobilise SAD i EU da ubrzaju pregovore i okončaju spor Kosova i Srbije.

## **Dvanaest ideja, četiri grupe, jedno rešenje**

Učesnici su podeljeni u četiri grupe kako bi utvrdili koje zajedničke interese u dijalogu dele Kosovo i Srbija. Sledeća lista predstavlja kombinaciju preporuka četiri grupe.

- *Sprovesti odluku suda o manastiru Dečani.* Mnogi učesnici su preporučili da se bez odlaganja primeni odluka Ustavnog suda iz 2016. o 24 hektara koji treba da se vrate manastiru Visoki Dečani.
- *Ponuditi pragmatično rešenje za električnu energiju na severu.* Stanovnici četiri opštine na severu i dalje ne plaćaju račune za struju. Iako se tekući pregovori vode u Briselu, potrebno je brzo rešenje kako bi se izbegla nova nepotrebna kriza. „Postizanje sporazuma o energetici

moglo bi proizvesti bolji kontekst i postaviti osnovu za obe strane da krenu napred ka velikom sporazumu“.

- *Uzdržavanje od upotrebe sile i zapaljivih narativa.* Postojao je konsenzus da i Priština i Beograd treba da ublaže svoju retoriku. Iako ovaj pristup možda neće dovesti do boljih odnosa Kosova i Srbije same po sebi, može biti koristan u sprečavanju eventualnih eskalacija.
- *Revidirati ugovor o registarskim tablicama automobila.* S obzirom na to da privremeni sporazum uskoro ističe, Kosovo i Srbija treba da dođu do rešenja koje otklanja postojeće komplikacije.
- *Sprovesti sve ranije potpisane sporazume.* Postojala je široka saglasnost da bi primena svih prethodno potpisanih sporazuma mogla pomoći u izgradnji međusobnog poverenja. Mnogi od učesnika ipak nisu bili optimistični, posebno u pogledu osnivanja ZSO.
- *Nestale osobe.* Učesnici su se složili da se pitanje nestalih treba brže rešavati, pre svega kao humanitarno pitanje.
- *Organizovanje prijateljske fudbalske utakmice.* Postojala je široka saglasnost da bi organizovanje fudbalske utakmice između Kosova i Srbije moglo da relaksira odnose u sportu i tako promoviše takvu dobru praksu u drugim oblastima.
- *Zagovaranje unapređenje ekonomske saradnje.* I Kosovo i Srbija podržavaju regionalnu ekonomsku saradnju, ali se ne slažu po pitanjima statusa. Dok Priština insistira da bude predstavljena kao ravnopravan entitet, Srbija smatra da o statusu Kosova treba da se razgovara odvojeno, i da taj proces ne treba utiče na odluku Kosova da se pridruži regionalnim inicijativama.
- *Pojednostavljenje procedura za slobodno kretanje ljudi.* Dok je većina učesnika preporučila dalje pojednostavljenje slobodnog kretanja ljudi, nekoliko njih je tvrdilo da „sve dok trenutni proces funkcioniše, nema potrebe da se menja“. Međutim, mnogi su preporučili da se problem reši u bliskoj budućnosti.
- *Obnavljanje vašingtonskog moratorijuma.* Neki učesnici su tvrdili da bi obnavljanje vašingtonskog moratorijuma na zahteve Kosova za članstvo u međunarodnim organizacijama i kampanja Srbije za poništavanje priznanja moglo da spreči dalju eskalaciju. Drugi se nisu složili sa ovim gledištem.
- *Promovisanje Kosova kao sigurnog doma za srpsku zajednicu.* Iako se velika većina Srba koji su pobjegli sa Kosova posle rata verovatno neće vratiti svojim domovima, učesnici su preporučili da kosovska vlada promoviše povratak Srba i uspostavi mehanizme za rešavanje njihovih imovinskih pitanja.
- *Uspostaviti saradnju u oblasti bezbednosti.* Bezbednost i borba protiv organizovanog kriminala su stvari koje prevazilaze etničke i geografske granice. Beograd i Priština mogu da saraduju u istrazi ubistva Olivera Ivanovića.

Učesnici podržavaju proces normalizacije između Beograda i Prištine sa dijalogom kao platformom kroz koju se odvija. Međutim, njihove perspektive o tome kako bi sporazum trebalo da izgleda se razlikuju.

Na posletku, postojao je konsenzus da dijalog treba da se nastavi, iako se do druge polovine 2022. nisu očekivali značajniji pomaci. Nasleđe prošlosti i nestala lica ostaju osetljiva pitanja. Vlade Kosova i Srbije treba da pokažu doslednost, a ne otpor dijalogu. Obe strane treba da traže kompromise i rešenja za koja predstavljaju pobjedu za obe strane.

## Učesnici

*Abecednim redom*

**Gresa Baftiu**, saradnica na Kosovu, Savet za inkluzivno upravljanje  
**Saranda Bogujevci**, poslanica Skupštine Kosova, Pokret Samoopredeljenje  
**Gordana Čomić**, ministarka za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Srbije  
**Blerta Deliu Kodra**, poslanica u Skupštini Kosova, Demokratska partija Kosova  
**Arben Gashi**, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova  
**Shpetim Gashi**, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje  
**Ardian Gjini**, zamenik predsednika, Alijansa za budućnost Kosova, gradonačelnik Đakovice  
**Dukagjin Gorani**, analitičar; bivši poslanik u Skupštini Kosova  
**Lutfi Haziri**, potpredsednik, Demokratski savez Kosova  
**Vincent Hug**, savetnik za ljudsku bezbednost, Savezno ministarstvo spoljnih poslova Švajcarske  
**Doarsa Kica Xhelili**, poslanica Skupštine Kosova, Pokret Samoopredeljenje  
**Mimoza Kusari Lila**, poslanica u Skupštini Kosova, Pokret Samoopredeljenje  
**Agon Maliqi**, izvršni direktor, S'bunker  
**Milivoje Mihajlović**, analitičar  
**Petar Miletić**, analitičar  
**Besian Mustafa**, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova  
**Igor Novaković**, saradnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje  
**Zoran Ostojić**, novinar  
**Zenun Pajaziti**, član predsedništva, Demokratska partija Kosova; bivši poslanik u Skupštini Kosova  
**Snežana Paunović**, poslanica u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije  
**Alex Roinishvili Grigorev**, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje  
**Dragan Šormaz**, poslanik u Skupštini Srbije, Srpska napredna stranka  
**Christoph Spaeti**, programski službenik za Kavkaz i zapadni Balkan, Odsek za mir i ljudska prava, Savezno ministarstvo spoljnih poslova Švajcarske  
**Nemanja Starović**, državni sekretar, Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije  
**Visar Ymeri**, izvršni direktor, Institut za društvenu politiku „Musine Kokolari“; bivši poslanik u Skupštini Kosova